

Aktivizace a zmocňování romských aktérů prostřednictvím Národní romské platformy

~

Doporučení Národní romské platformy pro implementaci Strategie romské integrace do roku 2020

Spolufinancováno z programu
Evropské unie Práva, rovnost a
občanství

Úřad vlády České republiky

Projekt „Aktivizace a zmocňování romských aktérů
prostřednictvím Národní romské platformy“
JUST/2015/RDIS/AG/NRP2/8808

Vydal: Úřad vlády České republiky,
Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny

Praha 2017

ISBN: 978-80-7440-179-4

AKTIVIZACE A ZMOCŇOVÁNÍ ROMSKÝCH AKTÉRŮ PROSTŘEDNICTVÍM NÁRODNÍ ROMSKÉ PLATFORMY

Romové patří k jedné z nejvíce znevýhodněných národnostních a etnických skupin v Evropě, jak je patrné ze zpráv Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti, stanovisek poradního výboru Rámcové úmluvy na ochranu národnostních menšin a zpráv Expertního výboru Evropské charty regionálních či menšinových jazyků a dalších zpráv, jako například EU MIDIS, jež vydává Evropská komise.

Situací Romů se intenzivně zabývá Rada Evropy jako regionální mezinárodní organizace (v současné době s členstvím 47 zemí) s mandátem dosahovat větší jednoty při uskutečňování ideálů a zásad, které jsou společným evropským dědictvím, mezi něž spadá ochrana lidských práv a menšin. Klíčovým nástrojem pro oblast menšin je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (1995). V roce 2010 přijala v reakci na nucený odchod skupin Romů z některých západoevropských zemí tzv. Štrasburskou deklaraci jako výzvu ke konsolidaci úsilí k řešení problémů Romů a zřídila post zvláštního reprezentanta generálního tajemníka Rady Evropy pro Romy.

9. prosince 2013 bylo jednomyslně přijato Radou EU „Doporučení Rady o účinných opatřeních v oblasti integrace Romů v členských státech“, které je vůbec prvním právním nástrojem na úrovni EU pro začleňování Romů. Doporučení má poskytnout

členským státům pomoc při zvyšování účinnosti jejich opatření pro integraci Romů. Na základě tohoto doporučení byla Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny zpracována Strategie romské integrace do roku 2020, kterou 23. 2. 2015 schválila vláda České republiky.

Schválení Strategie znamenalo významný posun v oblasti integrace romské menšiny v ČR. Strategie vytváří rámec pro opatření, která povedou do roku 2020 ke zvrácení negativních trendů ve vývoji situace značné části Romů v ČR v klíčových oblastech kvality života (vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení, zdravotní a sociální péče), které povedou k postupnému odstranění neodůvodněných a nepřijatelných rozdílů mezi situací značné části Romů a většinové části populace, zajistí účinnou ochranu Romů před diskriminací, bezpečné soužití a povzbudí rozvoj romské kultury, jazyka a participaci Romů.

Navrhovaná opatření otevírají prostor pro seberealizaci Romů a jejich uplatnění při řešení záležitostí, které se romské menšiny týkají. Integrace Romů do české společnosti je pro účely této strategie pojmána jako dvoustranný proces, probíhající jak na straně Romů, tak na straně většinové společnosti, jehož cílem je vytvoření celistvé a soudržné společnosti a bezkonfliktního soužití. Zahrnuje nejen sociální a ekonomické začlenění Romů, tedy vyrovnání jejich postavení v oblastech vzdělání, zaměstnanosti, bydlení a zdraví, ale rovněž posílení identity Romů, s důrazem na oblasti, jako jsou identita, kultura, tradice a jazyk. Zahrnuje také

posílení společného historického vědomí a paměti národa, vytvoření tolerantního, nexenofobního prostředí a integraci romské menšiny v rovině politické. Součástí a prostředkem integrace je též emancipace romské menšiny, neboť jen sebevědomá menšina je schopna vytvořit zdravé vztahy jak s majoritou, tak s jinými minoritami.

A právě navázání aktivního dialogu mezi jednotlivými aktéry romské integrace přímo v regionech – aktivními Romy, představiteli měst a obcí, neziskovými organizacemi a zástupci Úřadu vlády – bylo jedním z cílů projektu Aktivizace a zmocňování romských aktérů prostřednictvím Národní romské platformy, který v roce 2016 a 2017 realizovala Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny a sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny.

Projekt vytvořil příležitosti pro získání nových poznatků a dovedností v oblasti komunitní práce a prostor pro otevřený dialog v regionech. Příklady dobré praxe jednoznačně ukázaly, že problémy, s nimiž se v regionech Romové, nevládní neziskové organizace a politici potýkají v rámci integrace romské menšiny, lze řešit především vzájemnou spoluprací a koordinací. Hlavně integrace jako taková je druh změny. Změna je proces, který je neustále nezbytné sledovat, kriticky vyhodnocovat a hlavně je nebytné být do něj neustále zapojený.

Zkušenosti z tohoto projektu nás utvrdily v tom, že je potřeba vytvářet prostor pro společný dialog a podporovat rozvoj lokálních komunit a setkávání všech zainteresovaných. Je

klíčové pro úspěch integrace Romů, aby Romové samotní uchopili v konkrétních obcích a regionech aktivitu a byli silnými a kvalitními partnery pro spolupráci i pro konstruktivní kritiku. Pouze v dialogu a vzájemné interakci je možné posouvat věci vpřed. Pevně věřím v to, že Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny bude i nadále plnit koordinační roli pro další setkávání a bude zprostředkovávat dialog tam, kde je jej málo.

David Beňák, náměstek ministra pro lidská práva a legislativu

SPOLEČNÁ PLATFORMA PROBLEMATIKY SOUŽITÍ A MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ

V roce 2016–2017 bylo péčí pracovníků Úřadu vlády v Sekci pro lidská práva uspořádáno několik diskusních shromáždění pod názvem Aktivizace a zmocňování romských aktérů prostřednictvím národní romské platformy.

V podstatě nešlo o nic jiného než o to, jak dosáhnout naplňování programu integrace Romů do společnosti. Od prvočátku bylo organizátorům těchto shromáždění jasné, že tento problém není jen problémem Romů, ale že je třeba ho chápat v širokých souvislostech se zapojením všech složek společnosti. Tomu také odpovídala struktura těch, kteří se setkání účastnili, tedy zástupců měst a obcí, příslušníků nevládních organizací, zástupců vlády ze Sekce lidských práv, členů Rady vlády pro záležitosti romské menšiny a uznávaných romských osobností v daném regionu či lokalitě. Tedy těch, na nichž je naplňování programu integrace závislé.

Již počínaje rokem 2000 vláda přijala za svůj program integrace Romů do společnosti. Přesto za více než 15 let nebylo dosaženo pokroku, který by odpovídal vynaloženému úsilí mnohých zde zmiňovaných aktérů. Nejméně 5 takovýchto shromáždění, početně i strukturou bohatých a pestrých, se pokoušelo na zásadní otázku po příčinách malého pokroku na tuto naléhavou otázku odpovědět.

Byl jsem aktivním účastníkem těchto diskusí a pokouším se shrnout závěry, které jsem pečlivě a pozorně v průběhu jednání sledoval.

1. Jakýkoliv dobrý vládní program nemůže být naplněn, pokud nedozná veřejné podpory společnosti, která podmiňuje i podporu politiků napříč politickým spektrem. Jsem o tom přesvědčen a vývoj za posledních 15 let mi dává za pravdu. Není nejmenší pochybnosti o tom, že politické strany i osobnosti v zájmu získání moci a postavení kopírují více převládající názory ve společnosti a méně se řídí racionálním pohledem, který by vyžadoval odvážnější a věcný pohled, znamenající ovšem ztrátu voličských hlasů. Podmíněnost politických akcí a názorů společenskému konsenzu je silná. Politické strany a politici připustí nejvýše kompromisy, pokud reálná situace ohrožuje základy státu, kdy už ohledy na veřejné mínění nelze jednoznačně sdílet.

2. Cesta nápravy spočívá ve změně ducha společnosti směrem ke společnosti vzdělané, schopné pochopit společenský vývoj v rámci ústavně přijatých demokratických principů svobody, rovnosti a důstojnosti lidí, vnímaných upřímně a nikoliv pokrytecky formou obratné rétoriky. To je základ, který podmiňuje všechny ostatní správně nastolené kroky. Vývoj vyspělejších zemí to prokazuje jednoznačně, byť v posledním čase se i zde posilují názory a síly ohrožující sta-

bilitu společnosti. Tím jsou ohroženy slabší minority, mimo jiné i romská. Problém v podstatě spočívá v panujících mezilidských vztazích, v příliš rozdělené společnosti, v níž stále panují hluboké předsudky a nerovnosti.

3. Předcházející dvě kritéria vyžadují angažovaného občana, který nenechává bez povšimnutí, jakým způsobem politici plní svoji službu občanům a zda v zájmu občanů. Tato angažovanost je všeobecně stále nedostačující, a mohu-li být zcela upřímný, tak je ve stavu naprosté nedostatečnosti především u masivní části romské pospolitosti. Nejméně její jedna třetina ztratila jakýkoliv aktivní přístup ke svému životu a spoléhá pouze na stát. Aktivní a pracující složka romské pospolitosti tento stav zatím nedokázala změnit výrazně.

Nepochybuji, že jiné příspěvky k tomuto tématu shrnou klady i zápory v jednotlivých oblastech a že vystihnou situaci reálně a pravdivě. Já jsem se jen pokusil ukázat na to, co zásadně limituje práci všech zúčastněných a poctivých lidí.

Karel Holomek, člen Rady vlády pro záležitosti romské menšiny

STRATEGIE ROMSKÉ INTEGRACE DO ROKU 2020

Dne 23. 2. 2015 vláda schválila Strategii romské integrace do roku 2020 (dále jen „Strategie“), jejímž hlavním zpracovatelem byla Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, která při jejím zpracování intenzivně spolupracovala s romskou veřejností.

Schválení Strategie znamenalo významný kvalitativní posun v oblasti integrace romské menšiny v ČR. Strategie vytváří rámec pro opatření, která povedou do roku 2020 ke zvrácení negativních trendů ve vývoji situace značné části Romů v ČR v klíčových oblastech kvality života (vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení, zdravotní a sociální), nastartují a urychlí pozitivní změny, které povedou k postupnému odstranění neodůvodněných a nepřijatelných rozdílů mezi situací značné části Romů a většinové části populace, zajistí účinnou ochranu Romů před diskriminací, bezpečné soužití a povzbudí rozvoj romské kultury, jazyka a participaci Romů.

Navrhovaná opatření otvírají prostor pro seberealizaci Romů a jejich uplatnění při řešení záležitostí, které se romské menšiny významně týkají. Integrace Romů do české společnosti je pro účely této strategie pojmána jako dvoustranný proces, probíhající jak na straně Romů, tak na straně většinové společnosti, jehož cílem je vytvoření celistvé a soudržné společnosti a bezkonfliktního soužití. Zahrnuje nejen sociální a ekonomické začlenění Romů, tedy vyrovnání jejich postavení v oblastech vzdělání, zaměstnanosti, bydlení a zdraví, ale rovněž posílení identity Romů,

s důrazem na oblasti, jako jsou identita, kultura, tradice a jazyk. Součástí a prostředkem integrace je též emancipace romské menšiny, neboť jen sebevědomá menšina je schopna vytvořit zdravé vztahy jak s majoritou, tak s jinými minoritami.

Strategie obsahuje konkrétní opatření včetně určení jejich gestora, mechanismu financování a monitorování pro následujících 11 témat: 1) podpora Romů jako svébytné národnostní menšiny, podpora romského jazyka a kultury; 2) zajištění rovného přístupu Romů ke kvalitnímu vzdělávání na všech úrovních; 3) zvýšení zaměstnanosti a ekonomických aktivit Romů; 4) zajištění rovného přístupu Romů k důstojnému bydlení; 5) zajištění rovného přístupu Romů k sociálním službám a ke zdravotní péči; 6) zajištění rovného zacházení s Romy a jejich ochrany před diskriminací; 7) bezpečné soužití; 8) podpora integrace Romů na krajské a místní úrovni, boj proti sociálnímu vyloučení; 9) podpora participace Romů; poznání podporující interetnické soužití; 10) vytvoření funkční sítě pro implementaci strategie; 11) účinná mezinárodní a unijní spolupráce.

ROMSKÝ OBČANSKÝ AKTIVISMUS

Jaké formy občanského aktivismu využívali Romové v minulosti a jak romský aktivismus vypadá dnes? Koho můžeme považovat za pozitivní vzory směrem k menšině i většině? Jaké formy demonstrace a posílení své národnostní identity nejčastěji Romové volí a které jsou společností nejvíce vnímány? Na tyto otázky se zaměřil zahajovací seminář projektu Aktivizace a zmocňování romských aktérů prostřednictvím Národní romské platformy, věnovaný konceptu romského občanského aktivismu a jeho úloze při emancipaci a naplňování práva romské národnostní menšiny na sebeurčení.

Na seminář byli pozváni aktivní romské osobnosti z celé České republiky. Účastníci semináře byli rozděleni do pracovních skupin, které diskutovaly následující témata:

1. Jak nastavit mechanismy spolupráce mezi Romy a klíčovými aktéry (stakeholdery) na místní úrovni, krajské a centrální – jak nastavit přenos potřeb a požadavků, plynoucích od cílové skupiny k naplnění potřeb romské integrace?
2. Jak aktivizovat Romy k aktivnímu občanství (zajímat se o politiku na všech úrovních, ale především na té lokální)?
3. Jaké nástroje aktivizace Romů doporučujete?

Diskusi ve skupinách facilitovali členové Rady vlády pro záležitosti romské menšiny a další zástupci romské občanské společnosti. V mnoha bodech se skupiny shodovaly, což svědčilo o stejném pohledu na celou problematiku a výstupům to dává jistou reliabilitu.

1) Jak nastavit mechanismy spolupráce mezi Romy a klíčovými aktéry (stakeholdery) na místní úrovni, krajské a centrální – jak nastavit přenos potřeb a požadavků, plynoucích od cílové skupiny k naplnění potřeb romské integrace?

- Seznámit zástupce obce s konkrétními lokalitami pro identifikaci potřeb komunity;
- vytvářet partnery ke spolupráci na straně Romů na místní i krajské samosprávné úrovni;
- vést Romy k aktivnímu volebnímu právu;
- rozšířit povědomost Romů o jejich právech a povinnostech;
- zajistit dluhovou amnestii;
- motivovat děti a poukazovat na romské vzory;
- podporovat existenci volnočasových center pro Romy;
- projevovat větší zájem o spolupráci s Romy ze strany obcí a krajů;
- v každé instituci mít alespoň jednoho romského zástupce;
- klást důraz na odborné školení všech úředníků;
- uplatňovat principy komunitní práce;

- pamatovat na potřeby Romů při tvorbě rozpočtu obce;
- zvýšit finanční prostředky na Romy a směřovat je přímo do obcí.

2) Jak aktivizovat Romy k aktivnímu občanství (zajímat se o politiku na všech úrovních, ale především na té lokální)?

- Pořádat pravidelné schůze zastupitelstva se zástupci Romů;
- aktivně podporovat média;
- vyvarovat se rozdělení společnosti na Romy a neromy;
- budovat důvěru a respekt mezi romskými představiteli a autoritami;
- zapojovat Romy do obecních platforem (i nově zřízených za tím účelem);
- zavést romské mediátory pro komunikaci grassroots se státní správou a samosprávou;
- angažovat romské úředníky s rozhodovacími pravomocemi na úrovni krajů;
- seznámit úředníky s romským prostředím a životní situací Romů;
- zjistit od Romů společné téma, které je spojuje a aktivizuje;
- založit fond pro děti a mládež;
- zasílat finanční prostředky Evropské unie přímo obcím.

3) Jaké nástroje aktivizace Romů doporučujete?

- Zvolení přirozených autorit;
- širší zapojení a spolupráci krajských úřadů do činnosti obce;
- založení romského institutu zastoupeného Romy;
- výchova dětí k toleranci;
- výklad antidiskriminačního práva;
- vyhledávání „talentů“ mezi grassroots Romy, podpora jejich rozvoje a jejich aktivní začleňování do dění;
- dodržování zásad rovného přístupu;
- zakotvení naplňování Strategie romské integrace obcemi a kraji v zákoně,
- stavba sociálního bydlení;
- podpora zaměstnávání Romů;
- snížení byrokratismu neziskového sektoru;
- přizvání Romů ke komunitnímu plánování a do zásadních komisí obcí;
- umožnit Romům síťování na úrovni regionů a definování společných potřeb.

REGIONÁLNÍ SETKÁNÍ NÁRODNÍ ROMSKÉ PLATFORMY

V rámci projektu se uskutečnila tři regionální setkání Národní romské platformy. Účastnili se jich relevantní aktéři integrace Romů v regionech – zástupci měst a obcí, romské komunity, neziskového sektoru, Rady pro záležitosti romské menšiny a Úřadu vlády. Setkání byla facilitovaná, facilitace se přitom ujala společnost PDCS z Bratislavy, která má s facilitací jednání a seminářů s romskou problematikou bohaté zkušenosti.

Setkání proběhla na podzim 2016.

- 10. října 2016 v Olomouci
- 25. listopadu 2016 v Chomutově
- 8. prosince 2016 v Písku

Program setkání byl nataven tak, aby umožňoval plné a aktivní zapojení účastníků, dialog napříč jednotlivými sektory – mezi samosprávou, státní správou, neziskovými organizacemi, romskými iniciativami i aktivisty – a aby směřoval od minulosti k budoucnosti, tedy od zmapování stavu k pojmenování a návrhu řešení, které by situaci mohla zlepšit. Pozorovali jsme přitom:

- **plné zapojení účastníků** při vyjadřování názorů, mapování situace i při formulaci doporučení. Rozdělení účastníků do menších pracovních skupin stimulovalo k bohatším výstupům;

- **dobře nastavený mix** – kombinace lidí z různých sektorů, od představitelů státních organizací a samosprávy po neziskový sektor a neformální romské lídry, umožnila podívat se na problémy z více stran a spolu s ochotou poslouchat „druhou stranu“ vedla k hledání společných východisek;
- **konkrétnost výstupů** – postupnost kroků, od zmapování situace přes orientaci nejen na problémy, ale i na možnosti a příklady dobré praxe po zaměření na konkrétní výstupy, vedla k tomu, že si účastníci s sebou odnášeli realizovatelné návrhy a inspiraci.

Na setkáních nejvíce rezonovala tato témata:

- **vzdělávání;**
- **sociální služby;**
- **závislosti a sociálně-patologické jevy;**
- **zadluženost;**
- **zaměstnanost;**
- **bydlení;**
- **přístup ke zdravotní péči.**

VZDĚLÁVÁNÍ

Oblast vzdělávání mezi účastníky rezonovala vůbec nejvíce. Mezi klíčové návrhy lidé zařadili:

- **změnu přístupu ke vzdělání** – zaměření na úspěch vyhledávání talentů;
- **potřebu předškolního vzdělávání** (řešenou i novelou školského zákona);
- **využití sociálních služeb** ve spolupráci se školou (terénní sociální pracovníci);
- **práce s romskými asistenty a využití romských učitelů;**
- **spolupráce s neziskovými organizacemi a dobrovolníky** (při doučování, mimoškolních aktivitách, kariérním poradenství);
- **předcházení segregace**, popř. přímo její řešení (spádovost škol, inkluze).

SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Oblast sociálních služeb je velmi široká, setkání však ukázala na následující záležitosti:

- existují a jsou využívané **různé nástroje**, které ukázaly na svou funkčnost (především v oblasti terénní sociální práce, ale i v oblasti komunitní práce či služby s propojením na vzdělávání a další oblasti – bydlení, zadluženost, závislosti);
- nositelem různých služeb je především **samospráva** a tam,

kde je samospráva aktivní (nejen ve využívání služeb, ale i v **síťování** a propojování různých subjektů), dochází k pozitivním změnám;

- nezastupitelným faktorem je **spolupráce mimovládních organizací**, které často zabezpečují služby nepokryté veřejnou správou.

ZÁVISLOSTI A SOCIÁLNĚ-PATOLOGICKÉ JEVY

Účastníci vnímali otázku drogových závislostí jako důležitou, rezonovala přitom především v diskusi v Chomutově a Písku, v Olomouci se toto téma tak silně neakcentovalo. Ve skupinách zazněla potřeba nezaměřovat se pouze **na kontrolu a regulaci** ve spolupráci s policií, ale i **na primární prevenci** prostřednictvím spolupráce se školami nebo při mimoškolní činnosti.

ZADLUŽENOST

Otázku zadluženosti zmiňovali jako jednu ze zásadních všichni účastníci napříč celým spektrem – jak zástupci samospráv,

tak terénní sociální pracovníci či romští představitelé. Téma rezonovalo společně s tématem zaměstnanosti a bydlení, protože se ukázalo, že tyto věci není možné řešit odděleně. Kromě kontroly a **postihování lichvy** zazněla potřeba dále rozvíjet **dluhové poradenství a finanční gramotnost**, a to přímo ve spolupráci s terénními pracovníky, a posilnit tak i prevenci.

ZAMĚSTNANOST

V diskusi o zaměstnanosti se vyskytlo více klíčových doporučení:

- potřeba zvyšovat **vzdělanost**, potřeba rekvalifikačních kurzů;
- **stimuly pro podnikatele**, které by umožňovaly zaměstnávání Romů;
- možnost tzv. **prostupného zaměstnání** (postupný rozvoj kvalifikace, pracovních návyků);
- systémové nastavení rozdílu mezi **odměnou za práci a sociálními dávkami** a kontrola práce načerno;
- v souvislosti se zadlužeností **potřeba finančního poradenství** přímo v terénu, které by odbouralo strach z toho, že by celá mzda za práci byla stržena na splácení dluhu.

BYDLENÍ

Také problematika bydlení je úzce provázaná s dalšími problémy, především zadlužeností, která nahrává „trhu“

s ubytovny. Významným aktérem při řešení problémů spojených s **bydlením na ubytovnách** je stát, který by měl systémově řešit legislativu vedoucí k zániku „byznysu“ s ubytovny.

- Tam, kde je aktivní samospráva, existuje řada nástrojů, které lze v oblasti řešení sociálního bydlení ve spolupráci s neziskovým sektorem využít. Důležité je vytvořit systém **prostupného bydlení** a zabezpečit průběžnou podporu i kontrolu, aby se předcházelo dluhům na nájemném a energiích.
- V diskusi rezonovala i problematika **sociálně vyloučených lokalit**, opakovaně se přitom zdůrazňovala potřeba terénní i komunitní práce, využití práce s domovnicí či možnost společného zvelebování veřejných prostor.

PŘÍSTUP KE ZDRAVOTNÍ PÉČI

Téma rezonovalo především na setkání v Chomutově. Romové mají stále větší problém s registrací u praktických lékařů.

- Doporučení změny nastavení spádovosti lékařů.

KOMUNITNÍ PRÁCE

Jak vyplývá ze seminářů i pracovních setkání projektu, komunitní práce patří k zásadním momentům integrace romské menšiny. Úřad vlády ČR proto za účelem podpory romské integrace poskytuje dotace na financování projektů v oblasti komunitní práce za účelem prevence sociálního vyloučení. Podporuje projekty, které jsou v souladu se strategickými dokumenty státu, krajů a obcí, na jejichž území se projekt realizuje, dále projekty, které se vztahují k integraci/sociálnímu začleňování Romů, pro které je určující rámec zachycen ve Strategii romské integrace do roku 2020. Projekty by měly vést k podpoře spolupráce se zainteresovanými subjekty. O dotaci si mohou žádat spolky, ústavy, církevní právnická osoba, obecně prospěšné společnosti a nadace či nadační fondy.

Komunitní práce je metoda participativního přístupu řešení společně definovaných problémů a participativního dosahování komunitou definovaných společných cílů v místech, kde lidé žijí. Obecným cílem je získávání schopností a možností plně realizovat občanská práva a povinnosti (tzv. zplnomocnění). Prostřednictvím komunitních projektů má být dosaženo takové změny, jež povede k posílení sebeúcty, schopností a kompetencí členů komunity a vyrovnání jejich šancí na rovnoprávné zapojení do občanské společnosti.

V obecné rovině by komunitní projekty měly pracovat s příčinami sociálního vyloučení, tj. zejména s nízkou důvěrou, nedostatkem představitivosti toho, čeho může komunita dosáhnout, nedostatkem vzorů, modelů a alternativ. Zaměřuje se také na řešení fenoménu naučené bezmocnosti, nízké sebedůvěry a uzavřenosti do vlastní skupiny. Prostřednictvím komunitní práce lze překlenout obranný val a chybějící vizi budoucnosti.

Výsledkem komunitní práce je pak nastavení společného zájmu komunity a vytvoření nástroje k dosažení komunitou stanovených cílů (tzn., při realizaci komunitní práce musí existovat společný zájem a skupina osob, které jsou delší dobu na jednom místě). Práce v rámci projektu tak:

- podporuje participaci a vzájemné učení;
- posiluje vazby, mosty i spojnice uvnitř i navenek;
- zvědomuje sdílené zájmy, hodnoty a normy;
- posiluje osobnosti, které vyvedou komunitu z izolace a posílí vnitřní pouta a důvěru.

Úspěšné nastavená komunitní práce spočívá v zapojení komunity již od počátku do rozhodování, do definic společných cílů a potřeb (komunita je expertem), do plánování a určování priorit, do aktivního podílení se na jejich realizaci (komunita vlastní také proces a výsledky, a tím roste).

Předpokladem úspěchu je budovat kapacity jednotlivců (motivace, aktivizace, vzdělávání, nácvik dovedností atd.) i celé komunity (organizace, rozhodování, participace atd.), ale také utvářet

a posilovat sociální síť (vztahů, kontaktů, zdrojů), která přispívá ke stabilizaci komunity a jejích členů.

Principy komunitní práce:

- aktivizace, rozvoj samostatnosti členů komunity při řešení sdílených problémů;
- participace, podílení se členů komunity na rozhodování a přímé realizaci opatření;
- zplnomocnění, přenechání komunity vlastnímu řízení v momentu získání vlivu nad podmínkami svého života;
- spolupráce kolektivní a skupinová;
- práce s místními zdroji, dosažitelnost a udržitelnost výsledků;
- komplexní přístup;
- zodpovědnost;
- celoživotní učení.

Správné nastavení komunitního projektu spočívá v:

1. poznání (pochopení a navázání vztahů s komunitou) lokality a lidí v ní;
2. naslouchání problémům a sledování místních společenských vazeb, vztahů mezi lidmi;
3. vytvoření sounáležitosti mezi jádrovou skupinou a jejím zaměřením se na společná témata a rozšíření sociálního kapitálu této skupiny;
4. budování vztahů, práce se zdroji a silnými stránkami

skupiny;

5. plánování a organizování, které směřuje k zapojování lidí z komunity;

6. oslavě úspěchů a vyhodnocování dosaženého pokroku.

KOORDINOVANÝ PŘÍSTUP K SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝM LOKALITÁM

Jedním z nástrojů, jak posílit integrační proces na místní úrovni, je tzv. Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám. Účelem tohoto přístupu je sladit kroky aktérů, kteří mají vliv na integraci osob, které čelí sociálnímu vyloučení, nebo jsou jím ohroženy, a posílit jejich návrat do společnosti. Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám je nástrojem pomoci městům a obcím při sociálním začleňování sociálně vyloučených obyvatel z prostředků Evropských strukturálních a investičních fondů za místní podpory Odboru pro sociální začleňování Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR, resp. Agentura pro sociální začleňování.

Problém sociálního vyloučení je řešen ve spolupráci s Radou vlády pro záležitosti romské menšiny, která na činnost Agentury dohlíží prostřednictvím Monitorovacího výboru. V roce 2016 ASZ působila ve 41 lokalitách v rámci tzv. **Koordinovaného přístupu k sociálně vyloučeným lokalitám**. Jedná se o programový mechanismus financování napříč implementací strukturálních fondů EU v programovém období 2014–2020. V praxi to znamená, že lokalita, která je zapojená do tohoto přístupu, má zajištěno čerpání finančních prostředků souběžně ze tří operačních programů (OP Z, OP VVV a IROP).

Jednou z klíčových aktivit Agentury je práce v lokalitách, čili v obcích nebo jejich svazcích. Výběr lokalit pro působení Agentury

je pravomocí **Monitorovacího výboru Agentury**, který je zřízen Radou vlády pro záležitosti romské menšiny. Monitorovací výbor zohledňuje stanoviska krajského koordinátora pro záležitosti romské menšiny, případně dalších expertů. Pro spolupráci s Agenturou jsou vybírány lokality, na jejichž území se vyskytuje sociálně vyloučená lokalita a u nichž je prokázána potřeba intervence ASZ.

V průběhu roku 2016 spolupracovala Agentura v režimu KPSVL s následujícími lokalitami: v **1. vlně** pokračovala spolupráce s 10 lokalitami (Dubí, Chodov, Kadaň, Krnov, Obrnice, Odry, Osoblažsko, Ostrava, Roudnice a Štětí). Ve **2. vlně** pokračovala spolupráce s 15 lokalitami (Bruntál, České Velenice, Frýdlantsko, Jesenicko, Klášterec-Vejprty, Kolín, Litvínov, Moravský Beroun, Poběžovicko, Příbram, Ralsko, Slaný, Velké Hamry, Vrbensko a Žluticko). Do **3. vlny** se zařadily 3 obce (Brno, Děčín a Kraslice). V lednu 2016 zahájila ASZ spolupráci v rámci **4. vlny** s dalšími 9 lokalitami (Chomutov, Liberec, Most, Nový Bor, Postoloprty, Sokolov, Varnsdorf, Vítkov – Budišov a Žďár n. Sázavou). V létě 2016 v **5. vlně** byla zahájena spolupráce se 4 lokalitami (Břeclav, Rumburk – Staré Křečany, Tanvald, Vsetín). Agentura obcím nabízí i **individuální spolupráci** v rámci tzv. vzdálené podpory mimo KPSVL. V roce 2016 byla tato forma spolupráce navázána např. s krajským městem Karlovy Vary.

Koordinovaný přístup vychází z dosavadní praxe ze spolupráce s obcemi. Postupuje se podle prověřené metodiky, tedy

od analýzy situace a sestavení lokálního partnerství (obec – úřady – NNO – školy a školská zařízení – policie – zaměstnavatelé – veřejnost, včetně obyvatel ohrožených vyloučením či sociálně vyloučených, případně další relevantní aktéři) přes sestavení Strategického plánu sociálního začleňování (dále „SPSZ“) k jeho naplňování a vyhodnocování, vč. revize plánu pro další období. Spolupráce obce a Agentury trvá zpravidla tři roky. Vedle podpory rozvoje samotných veřejných (vzdělávacích, sociálních, zaměstnanostních, bytových a bezpečnostních) politik v obci zejména na bázi komunitního rozvoje a participace místních aktérů se Agentura soustředí na efektivní využívání prostředků strukturálních fondů a poskytuje obcím a ostatním partnerům rozsáhlý servis ke zpracování, realizaci a zajištění udržitelnosti relevantních aktivit a výsledků.

Cílem koordinovaného přístupu je zajištění adresnosti, koordinace, konzistence a synergie sady místních opatření sociální integrace založených na lokálních potřebách, která budou realizována prostřednictvím specifického mechanismu financování z prostředků Evropských sociálních a investičních fondů. Základním východiskem koordinovaného přístupu na úrovni konkrétní obce je **Strategický plán sociálního začleňování**.

Strategie jsou široce pojaté dokumenty integrující oblasti vzdělávání, bydlení, zaměstnanosti, bezpečnosti, dluhové problematiky, sociálních služeb i obecně podpory sociální soudržnosti a rozvoje obce či regionu v kontextu dostupných zdrojů. Má proto řadu styčných ploch s různými typy strategických dokumentů,

v praxi nejčastěji s komunitními plány sociálních služeb, střednědobými plány rozvoje sociálních služeb, integrovanými plány rozvoje měst, plány prevence kriminality obcí i krajů, obecními a krajskými plány integrace Romů a dalších menšin, místními akčními plány v oblasti vzdělávání apod.

Klíčovým aktérem místních strategií je obec či spolupracující obce, které podávají ke spolupráci přihlášku do výběrového řízení vyhlášeného Agenturou. Základními kritérii pro výběr jsou potřebnost, komplexnost předpokládané intervence, a tedy i záměr využít financování z více operačních programů (OP Z, OP VVV, IROP), potenciál opatření zlepšit situaci cílových skupin, absorpční kapacita v obci a u relevantních partnerů podpora vedení obce ke spolupráci s Agenturou a k zavádění proinkluzivních opatření. Nositelem plánu je obec, případně více spolupracujících obcí, projektovými žadateli však mohou být i další subjekty, podle oprávněných příjemců definovaných jednotlivými výzvami operačních programů či jiných finančních mechanismů.

Sociálně vyloučené lokality nelze jednoduše a jednoznačně určit a ohraničit, pro jejich vymezení však poslouží tzv. mapa sociálně vyloučených lokalit Ministerstva práce a sociálních věcí (dostupná na <http://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/?page=1>), popř. další analytické dokumenty krajů, obcí nebo Agentury (dostupné např. na www.socialni-zaclenovani.cz). Pokud je obec zařazena na seznam sociálně vyloučených lokalit MPSV, prokazování potřebnosti pro využití KPSVL je možné řešit zejména odkazem na tento se-

znam. Jiným způsobem prokazování potřebnosti může být popis situace ve vybraných částech obce nebo na celém území. Obec v tomto popisu prokazuje, že na jejím území je vysoký počet obyvatel, kteří jsou sociálně, ekonomicky, prostorově, kulturně a symbolicky vyloučeni anebo jim vyloučení hrozí; zejména jde o občany, kteří jsou nezaměstnaní, s nízkou kvalifikací či nedostatečným vzděláním, zadlužení či předlužení, v nevyhovujících bytových podmínkách, ve hmotné nouzi. Obec uvede, zda jsou na jejím území menšiny, zejména Romové.

Zvláštní pozornost je věnována romské menšině, ať už je v obci koncentrována v určitých lokalitách či rozptýlena na celém území, ale ve zvýšené míře čelí problémům spojeným se sociálním vyloučením a diskriminací, zejména na trhu s bydlením, na pracovním trhu a ve vzdělávání.

Veškeré aktivity v rámci KPSVL jsou plánovány tak, aby byly ku prospěchu všem obyvatelům obce, přestože se primárně odvíjejí od potřeb sociálně vyloučených obyvatel obce. Územím, které je v rámci KPSVL podporováno, je vždy území celé obce (či více spolupracujících obcí), v níž Agentura působí. Oprávněnými cílovými skupinami podpory jsou tedy nejen obyvatelé sociálně vyloučených lokalit, ale také ostatní obyvatelé v obci, kteří se nacházejí ve zhoršené sociální či ekonomické situaci. Případně má existence sociálně vyloučených lokalit dopad na kvalitu jejich života. Postoje této cílové skupiny často mají významný dopad na začlenění osob ohrožených sociálním vyloučením.

Oprávněnou cílovou skupinou podpory jsou také lidé, kteří nežijí v obci, ve které je KPSVL uplatňován, ale i v okolí tvořícím s touto obcí určitý spojitý celek (např. obce na území obcí 3. nebo 2. stupně, spádové oblasti obcí ve vzdělávací soustavě, při poskytování sociálních služeb, při zjištěné migraci mezi obcemi apod.). Tato vazba musí být vždy prokázána.

Základní platformou strategických plánů sociálního začleňování je tzv. lokální partnerství. Jedná se o uskupení všech aktérů relevantních pro řešení problematiky sociálního vyloučení. Patří sem tedy místní samosprávy, orgány státní správy v přenesené i samostatné působnosti, školy, neziskové organizace, příslušníci dotčených cílových skupin a další občané. Lokální partnerství se schází celé – zejména k projednání strategických rozhodnutí nebo zahájení jednotlivých etap spolupráce – nebo v rámci jednotlivých pracovních skupin, které tvoří základní pracovní prostředí partnerství. Na pracovních skupinách se tvoří strategické plány sociálního začleňování a jejich prostřednictvím se také naplňuje a vyhodnocuje. Struktura pracovních skupin se odvíjí od jednotlivých tematických oblastí sociálního začleňování, ale také od místních dispozic a podmínek, jako je velikost obce, rozsah jednotlivých problémů, počet relevantních aktérů apod. Obvykle se jedná o pracovní skupiny:

- pro rodinnou politiku;
- pro prevenci rizikového chování a kriminality;
- pro zaměstnanost;

- pro bydlení;
- na podporu inkluzivního vzdělávání;
- pro zdraví;
- projekty a implementace.

Tematické pracovní skupiny se věnují jednotlivým částem plánování v příslušných oblastech, dále naplňování strategického plánu a jeho monitoringu. PS Projekty a implementace je složena ze zástupce obce, projektového manažera obce (manažera SZ), zástupce Agentury (lokálního konzultanta a konzultanta inkluzivního vzdělávání) a klíčových aktérů. Dále tato pracovní skupina sestavuje zásobník projektů, které mají být v rámci SPSZ realizovány, dohlíží na jejich vzájemnou provázanost, efektivitu, účelnost v návaznosti na identifikované potřeby a indikátory. Při realizaci projektů dohlíží na jejich propojování, efektivní synergie a vyhodnocování, vč. dopadů na cílové skupiny, vč. speciálně Romů.

**Oddělení kanceláře Rady vlády
pro záležitosti romské menšiny
a sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny**

Úřad vlády České republiky
nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1

Martin Martínek, M. A.

vedoucí oddělení
+420 296 153 225
martinek.martin@vlada.cz

Mgr. Zdeněk Doubravský

+420 296 153 265
doubravsky.zdenek@vlada.cz

Mgr. Marianna Karcolová

+420 296 153 304
karcolova.mariana@vlada.cz

Zdeněk Duna

+420 296 153 103
duna.zdenek@vlada.cz

Mgr. Jiří Souček

+420 296 153 573
soucek.jiri@vlada.cz

Mgr. Jana Hošková, E.MA

+420 296 153 487
hoskova.jana@vlada.cz

Bc. Hana Vitovská

+420 296 153 125
vitovska.hana@vlada.cz

Spolufinancováno z programu
Evropské unie Práva, rovnost a
občanství

Úřad vlády České republiky

Tato brožura vznikla s finanční podporou programu EU Práva, rovnost a občanství. Obsah brožury je výhradní odpovědností Úřadu vlády ČR a nemůže být chápán jako odraz názorů Evropské komise.